

Eulàlia Presas, traductora de *Pride and Prejudice**

Judit Fontcuberta

Universitat Autònoma de Barcelona. Facultat de Traducció i d'Interpretació
08193 Bellaterra (Barcelona)
judit.fontcuberta@uab.cat

Resum

La primera traducció catalana d'una novel·la de Jane Austen, *Orgull i prejudici*, d'Eulàlia Presas, no va aparèixer fins al 1985, inclosa a la biblioteca «A Tot Vent» de Proa. En aquest article analitzem alguns aspectes d'aquesta traducció: el tractament personal, els referents culturals i una part del lèxic característic de l'autora.

Paraules clau: traducció de l'anglès al català; Eulàlia Presas; Jane Austen; *Orgull i prejudici*; *Pride and Prejudice*.

Abstract. *Eulàlia Presas, translator of Austen's Pride and Prejudice*

The first Catalan translation of a Jane Austen novel, *Pride and Prejudice* (*Orgull i prejudici*), by Eulàlia Presas, did not appear until 1985, when it was published in Proa's «A Tot Vent» collection. In this article various aspects of the translation are analysed, such as forms of address, cultural referents and some of the author's characteristic vocabulary.

Keywords: translation from English into Catalan; Eulàlia Presas; Jane Austen; *Orgull i prejudici*; *Pride and Prejudice*.

Tal com indica Victòria Alsina al seu llibre *Llengua i estilística en la narrativa de Jane Austen. Les traduccions al català*,¹ Jane Austen és una autora que s'ha traduït poc i tardanament a la nostra llengua. No fou fins al 1985 que Eulàlia Presas va donar-nos-en la primera obra, *Orgull i prejudici*, inclosa a la biblioteca «A Tot Vent» de Proa, que havia estat relançada feia poc temps, i fins al cap de

* Aquest article s'inscriu en el Grup d'Estudi de la Traducció Catalana Contemporània (GETCC) (2017, SGR 1155), reconegut per l'Agència de Gestió i Ajuts Universitaris de la Generalitat de Catalunya, i en el projecte «La traducció catalana contemporània: censura y polítiques editoriales, género e ideología (1939-2000)» (FFI2014-52989-C2-1-P), finançat pel Ministerio de Economía y Competitividad.

1. ALSINA, Victòria (2008). *Llengua i estilística en la narrativa de Jane Austen. Les traduccions al català*. Vic: Eumo, p. 76-77.

vint-i-cinc anys, el 2010, no se'n tornà a publicar una altra versió, dirigida a un públic juvenil, a càrrec de Margarida Trias.

Nascuda a Barcelona el 1914, Eulàlia Presas i Plana no és una traductora professional. Llicenciada en filologia clàssica, després de la guerra féu classes de grec i llatí a instituts i escoles, i compaginà la seva feina com a professora amb les traduccions, gairebé totes de l'anglès i fonamentalment al català, si bé en la postguerra en va fer alguna al castellà. La seva trajectòria, tal com observen Montserrat Bacardí i Pilar Godayol,² pot il·lustrar la d'altres dones que van viure l'efervescència de les traduccions als anys seixanta i que, a causa de la sotragada editorial de la dècada següent, van haver d'esperar fins als vuitanta per a reprendre aquesta activitat d'una manera més o menys «professional». Així, d'ençà que el 1965 aparegué *L'americà pacífic*, de Graham Greene (Ed. Vergara, reeditada per Edicions 62 el 1984 amb el títol de *L'americà tranquil*), Presas no publicà una altra traducció en català fins al cap de divuit anys, aquest cop del grec clàssic i per a la Fundació Bernat Metge: *El convit*, de Plató. Llevat d'un assaig pedagògic, les altres traduccions que ha fet són totes novel·les: *Una princesa a Berlín*, d'Arthur R. G. Solmssen; *L'illa del tresor*, de Robert Louis Stevenson, i *La violeta del Prater*, de Christopher Isherwood.

Victòria Alsina remarca que el control que Jane Austen té sobre el material lingüístic i literari (lèxic, referències literàries i culturals, estructura de les oracions i de les obres...) és un repte per als traductors.³ A continuació, ens centrarem en alguns aspectes que considerem interessants per les solucions que Presas adopta a causa de les dificultats de *Pride and Prejudice*. Al llibre esmentat més amunt i en altres publicacions, Alsina destaca la importància que el tractament personal té per a establir i per a plasmar en el text d'arribada la relació entre els personatges. Jane Austen mostra en les seves novel·les una societat rígida estratificada, en què diferents factors condicionen els graus de formalitat entre els parlants: de la classe social, el sexe, l'estat civil, l'edat o el tipus de relació que hi ha entre ells. Aquesta jerarquització es reflecteix en part per mitjà del tractament personal i el traductor ha de decidir quin és el més adequat en tot moment, i tenint en compte les diferències entre determinats elements lingüístics (com ara els pronoms personals, els títols, les apel·lacions, la tria de certs elements lèxics i el registre),⁴ i, alhora, la distància entre les cultures, ha de triar entre adaptar les formes als usos contemporanis, més familiars per al lector, o intentar reflectir els usos antics, que acostin el lector a l'època de la novel·la.⁵

2. GODAYOL, Pilar; BACARDÍ, Montserrat (2008). «Traductores: de les disculpes a les afirmacions». *Literatures*, 6, p. 57-59. Vegeu també: ALSINA, Victòria (2011). «Presas i Plana, Eulàlia». A: BACARDÍ, Montserrat; GODAYOL, Pilar (dir.). *Diccionari de la traducció catalana*. Vic: Eumo, p. 429.
3. ALSINA, Victòria (2005). «Jordi Arbonès. Les traduccions de Jane Austen». *Quaderns. Revista de Traducció*, 12, p. 49-50.
4. Com és sabut, els recursos de l'anglès per a expressar el tractament no són els mateixos que els del català, que disposa de tres pronoms de segona persona, *tu*, *vós* i *vostè*, per a establir diferents graus de distància o respecte, per al *you*. En anglès, el grau de confiança entre els qui parlen s'expressa d'altres maneres (com ara pronunciant el nom de l'interlocutor).
5. ALSINA, Victòria (2008). *Llengua i estilística en la narrativa de Jane Austen. Les traduccions al català*. *Op. cit.*, p. 130-134, 136-137, 141-143, 158. Vegeu també: ALSINA, Victòria (1997). «Les

En la seva traducció d'*Orgull i prejudici*, Presas fa servir el triple tractament del català: d'una banda, quan els personatges mantenen relacions de confiança, però de desigualtat, perquè pertanyen a generacions diferents (com ara pares i fills), la persona de més edat tuteja la més jove, mentre que la jove parla de *vostè* a la gran.⁶ En canvi, en els casos en què hi ha una relació d'igualtat, Presas normalment usa el *tu* o el *vós*, no el *vostè*: es parlen de *tu* els cònjuges, els germans, els cunyats, els amics del mateix sexe..., i, de *vós*, els parents llunyans o les persones que es tenen poca confiança a causa de la diferència d'edat, de sexe o de posició social.⁷ Encara que actualment l'ús del *vós* ha perdut terreny, aquesta elecció no resta naturalitat al text, perquè, tal com remarca Alsina,⁸ el *vós* és una forma viva, si més no en la llengua literària, i és un tractament versemblant en una novel·la situada al començament del segle XIX, quan el seu ús era absolutament vigent.

En canvi, Presas tendeix a mantenir com en l'original altres elements que també indiquen el grau de distància en les relacions personals. D'una banda, les apel·lacions,⁹ i, de l'altra, els títols de cortesia, que de vegades no tenen equivalent en català, com ara Sir i Lady, o no tenen el mateix ús: així, a més de conservar Madam o Sir (quan es fan servir sols en lloc del nom i no caldria, per tal com l'ús de *vostè* ja reflecteix el tracte de respecte), Presas tradueix literalment apel·lacions com ara *dear* o *Mr, Mrs* o *Miss* segons en quines combinacions, cosa que de vegades dona lloc a solucions forçades: per exemple, que cònjuges i cunyats es parlin de *tu*, però s'adrecin els uns als altres amb el cognom precedit per *senyor* o *senyora* («estimat senyor Bennet» o «estimada senyora Bennet»). Cal remarcar que altres traductors de Jane Austen també opten per aquesta solució i que, tal com observa Alsina,¹⁰ és un problema que fa de mal resoldre, perquè sovint hom no coneix el nom de pila d'aquests personatges i, alhora, és massa artificial fer que una parella casada es parli de *vostè*. En aquest cas, potser el *vós*,

traduccions de Jane Austen al català i al castellà. La formalitat en les relacions personals». A: GONZÁLEZ, S.; LAFARGA, F. (ed.). *Traducció i literatura*. Vic: Eumo, p. 185-187.

6. Victòria Alsina observa que en aquest cas se ceneix al tractament tradicional a Catalunya, que té l'avantatge que reflecteix el respecte amb què a la novel·la els membres d'una generació jove tracten els més grans. Val a dir que hi ha una excepció en el cas de Darcy, que parla de *vós* a la seva tia, potser, segons Alsina, perquè és de la noblesa. Vegeu ALSINA, Victòria (2008). *Llengua i estilística en la narrativa de Jane Austen. Les traduccions al català*. *Op. cit.*, p. 144-147 i 158.
7. Alsina remarca que en aquest darrer cas Presas s'allunya de l'ús tradicional en català, segons el qual s'haurien d'haver tractat de *vostè*, que és una forma que expressa més distància entre els interlocutors; suposa, però, que la traductora ha percebut com a més antiga i genuïna la forma de *vós* o que ha volgut reproduir els usos rurals més que els urbans. *Ibidem*, p. 147.
8. ALSINA, Victòria (1997). «Les traduccions de Jane Austen al català i al castellà. La formalitat en les relacions personals». *Op. cit.*, p. 190; ALSINA, Victòria (2008). *Llengua i estilística en la narrativa de Jane Austen. Les traduccions al català*. *Op. cit.*, p. 136 i 160.
9. Alsina indica que en el cas de les variants dels noms propis (com ara Elizabeth, Eliza o Lizzy) en català es perd en gran mesura el grau d'intimitat i d'afecte que denoten en anglès, però observa que una adaptació no hauria estat creïble en una obra ambientada en l'Anglaterra de fa més de dos segles. Vegeu ALSINA, Victòria (2008). *Llengua i estilística en la narrativa de Jane Austen. Les traduccions al català*. *Op. cit.*, p. 144 i 147.
10. ALSINA, Victòria (1997). «Les traduccions de Jane Austen al català i al castellà. La formalitat en les relacions personals». *Op. cit.*, p. 191.

que, segons els usos tradicionals, és una forma menys distant que el *vostè*, hauria estat una solució més versemblant.

Una altra de les dificultats que presenten les novel·les de Jane Austen són les referències constants a costums, objectes, llocs, esdeveniments i personatges de l'època que poden comportar problemes de comprensió i de traducció. Cal remarcar que *Orgull i prejudici* no conté notes a peu de pàgina, segurament per un criteri editorial, atès que no sol ser una prioritat d'una col·lecció destinada a un públic ampli aprofundir el coneixement del context social d'una obra amb explicacions de connotacions o detalls que no són imprescindibles per a comprendre els aspectes essencials de la novel·la. Hem seleccionat alguns exemples de les estratègies que Eulàlia Presas emprà per a traslladar aquests conceptes culturals.¹¹

En el cas dels diversos jocs de cartes que apareixen a *Pride and Prejudice*, si no hi ha un nom semblant en català, Presas tendeix a mantenir el terme en anglès i en cursiva quan és un joc conegut o quan es pot deduir de què es tracta pel context, si bé de vegades recorre a una glossa intratextual que orienta el lector. Ocasionalment, en substitueix algun per un terme més genèric. Així, Presas deixa *whist*,¹² *piquet*¹³ i *quadrille*¹⁴ en cursiva:¹⁵

1. When the card tables were placed, he had an opportunity of obliging her in return, by sitting down to **whist**. (c. 16, p. 76)

Quan van col·locar les taules per al joc, el senyor Collins va tenir l'oportunitat de mostrar-se servicial al seu torn assegant-se per jugar al *whist*. (c. 16, p. 95)

2. Mr Hurst and Mr Bingley were at **piquet**, and Mrs Hurst was observing their game. (c. 10, p. 49)

El senyor Hurst i el senyor Bingley jugaven al *piquet* i la senyora Hurst seguia el seu joc. (c. 10, p. 60)

3. Lady Catherine, Sir William, and Mr and Mrs Collins sat down to **quadrille**; and as Miss De Bourgh chose to play at **cassino** [...] (c. 29, p. 154)

Lady Catherine, Sir William i el senyor i la senyora Collins van seure per jugar a la *quadrille*, i com que la senyoreta De Bourgh va preferir jugar al *casino* [...] (2a part c. 6, p. 192)

4. [...] to make up her **pool of quadrille** in the evening. (c. 14, p. 67)

[...] per tal de completar el seu *pool of quadrille* de la tarda. (c. 14, p. 83)

11. Per a la documentació sobre aquests conceptes, hem consultat diverses fonts, com ara les notes i els textos complementaris d'algunes edicions angleses que incloem a la bibliografia, a les quals, per no allargar-nos, no ens referirem en cada cas. Els exemples en anglès són extrets de l'edició de Cambridge University Press inclosa a la bibliografia.

12. Precursor del *bridge*, era en temps de Jane Austen el joc de cartes més popular a Anglaterra.

13. Joc de cartes d'origen francès en el qual normalment participen dues persones.

14. Joc de cartes de quatre jugadors, més complicat que el *cassino*, que va arribar a Anglaterra el 1720 i que en l'època de la novel·la havia començat a passar de moda, desplaçat per la popularitat del *whist*.

15. És més discutible la decisió de deixar la paraula *pool* en anglès al quart exemple, a diferència del cinquè, en què la tradueix per *combinacions*.

5. [...] between our **pools at quadrille** [...]. (c. 19, p. 102)

[...] mentre fèiem les nostres **combinacions a la quadrille** [...]. (c. 19, p. 128)

Observem que al tercer exemple, en el cas de *cassino*, fa una adaptació ortogràfica, tot i que en català *casino* no té el mateix significat (el *cassino* era un joc de cartes en què podien participar de dos a quatre jugadors). Semblantment, en el cas de *lottery* (un joc de cartes molt simple en què podien participar molts jugadors), Presas utilitza el nom català *loteria*:

6. [...] being likewise extremely fond of **lottery tickets** [...]. (c. 16, p. 76)

[...] com que li agradava igualment **el joc de la loteria** [...]. (c. 16, p. 95)

7. Lydia talked incessantly of **lottery tickets**, of the fish she had lost and the fish she had won [...]. (c. 16, p. 83)

[...] Lydia, parlant sense parar de **cartons de loteria**, del peix que havia guanyat i del peix que havia perdut [...].¹⁶ (c. 16, p. 103)

Tanmateix, de vegades Presas emprà altres estratègies, com en el cas de *loo*,¹⁷ en què substitueix el nom del joc per un terme amb un significat més ampli, *cartes* o *joc*; o, en el cas de *vingt-un* i *commerce*,¹⁸ en què Presas afegeix «joc de» davant «Vint-i-u» i «Comerç», que apareixen entre cometes i amb majúscula inicial:

8. On entering the drawing-room she found the whole party at **loo** [...]. (c. 8, p. 40)

En entrar en el saló, va trobar tot el grup jugant a **cartes** [...]. (c. 8, p. 49)

9. The **loo table**, however, did not appear. (c. 10, p. 49)

La **taula de joc**, però, no va aparèixer. (c. 10, p. 49)

10. Yes; these four evenings have enabled them to ascertain that they both like **Vingt-un better than Commerce** [...]. (c. 6, p. 27)

—Sí, aquestes quatre tardes els han permès d'estar segurs que a tots dos els agrada més **el joc del «Vint-i-u» que el del «Comerç»** [...]. (c. 6, p. 34)

16. Observem que en aquest exemple apareix la paraula *fish*, que es refereix a les fitxes que s'usaven per a apostar i que Presas tradueix literalment per *peix*.

17. Joc de cartes popular entre les classes benestants, en el qual generalment es feien apostes. Era semblant al *bridge* o al *whist*, però amb la diferència que hi podien participar fins a dotze jugadors.

18. El *vingt-un* és un joc francès, també conegut com a *blackjack*, mentre que el *commerce*, precursor del pòquer, estava molt de moda a Anglaterra i a altres llocs d'Europa al final del segle XVIII. Val a dir que el TERMCAT recull la forma masculina *vint-i-u*, mentre que el DCVB recull la forma femenina *vint-i-una*. Aquest diccionari també defineix el *comerç* com un «joc de cartes entre quatre o més persones, en què es donen a cada jugador tres cartes tapades, se'n posen a la taula quatre de destapades i guanya aquell que en reuneix tres d'un coll superiors a les dels altres jugadors».

Pel que fa als noms de lloc, Presas tendeix a conservar l'original sense cap informació addicional, tret d'algun cas, com *The Lakes*, en què el nom té un significat i el tradueix literalment. Heus aquí els exemples de *Cheapside*,¹⁹ *Gracechurch Street*,²⁰ *Gretna Green*,²¹ *St James's*²² i *The Lakes*:²³

1. Yes; and they have another, who lives somewhere near **Cheapside**. (c. 8, p. 39)
 Sí, i en tenen un altre que viu en alguna població propera a **Cheapside**. (c. 8, p. 49)

2. Mr Darcy may perhaps have *heard* of such a place as **Gracechurch Street**, but he would hardly think a month's ablution enough to cleanse him from its impurities, were he once to enter it [...]. (c. 25, p. 133)

El senyor Darcy potser ha sentit a parlar d'un lloc anomenat **Gracechurch Street**; però, si mai decidia anar-hi, segurament creuria que un mes seguit de banyar-se no seria suficient per purificar-lo de les seves impureses [...]. (2a part, c. 2, p. 166-167)

3. As soon as I get to town, I shall go to my brother, and make him come home with me to **Gracechurch Street**, and then we may consult together as to what is to be done. (c. 47, p. 252)

Tan bon punt arribi a la ciutat, aniré a cercar el meu germà i me l'enduré a casa meua, a **Gracechurch Street**, i aleshores podrem decidir junts què cal fer. (3a part, c. 5, p. 314)

4. Though Lydia's short letter to Mrs F. gave them to understand that they were going to **Gretna Green**, something was dropped by Denny expressing his belief that W. never intended to go there, or to marry Lydia at all [...]. (c. 46, p. 241)

Malgrat que la breu missiva de Lydia a la senyora Forster els donava a entendre que se n'anaven a **Gretna Green**, algú va sentir dir a Denny que ell creia que Wickham no havia tingut mai la intenció d'anar-hi ni tampoc de casar-se amb Lydia. (3a part, c. 4, p. 301)

5. By nature inoffensive, friendly and obliging, his presentation at **St James's** had made him courteous. (c. 5, p. 23)

Inofensiu per naturalesa, cordial i servicial, la seva presentació a **St. James** l'havia tornat, a més a més, educat. (c. 5, p. 28)

19. Barri poc elegant del districte comercial de Londres. La senyora Hurst s'hi refereix despectivament i les germanes de Bingley observen que el nom està format per les paraules *cheap* i *side*. El fet que Presas tradueixi el *somewhere* que precedeix *Cheapside* a la frase per «en alguna població propera» fa pensar que va interpretar que es tractava d'una població.
20. Carrer on viuen els oncles de les germanes Bennet, ple de comerços i poc elegant.
21. Era la primera localitat escocesa després de travessar la frontera anglesa i les parelles joves hi anaven a casar-se, perquè les lleis escoceses de l'època permetien el matrimoni de menors d'edat sense necessitat d'un permís patern. Val a dir que a la traducció de l'exemple 4 apareixen els noms sencers de les persones que s'hi esmenten, en comptes de la inicial i prou, com en l'original.
22. El palau de Saint James, que a *Pride and Prejudice* sempre apareix sense el terme *palace*, és una de les residències oficials dels reis d'Anglaterra i encara s'usa per a fer referència a la cort britànica.
23. Es refereix a The Lake District, al nord d'Anglaterra.

6. Do you often dance at **St James's**? (c. 6, p. 30)
Balleu sovint a **St. James**? (c. 6, p. 37)

7. We have not quite determined how far it shall carry us [...], but perhaps to **the Lakes**. (c. 26, p. 143)
Encara no hem decidit fins on arribarem [...], però potser anirem fins **als Llacs**. (v. 2, c. 4, p. 179)

Per la dificultat de matisar les diferències entre els diversos carruatges de l'Anglaterra del segle XVIII que apareixen a la novel·la sense recórrer a les notes a peu de pàgina, Presas bé deixa el nom original en cursiva o escrit amb majúscula inicial, bé el substitueix per un tipus de carruatge semblant en català, de vegades amb un afegit que en precisa alguna característica. També en algun cas el substitueix per un terme més genèric. Per exemple, Presas manté el terme original *Barouche*²⁴ amb majúscula inicial i el terme *curricle*²⁵ en cursiva; en canvi, recorre a l'equivalent català *faetó* per a *phaeton*.²⁶

1. [...] and as Dawson does not object to the **Barouche** box [...]. (c. 37, p. 191)
I, com que Dawson no té inconvenient que li ocupin el pescant del **Barouche** [...]. (2a part, c. 14, p. 238)
2. [...] and they saw a gentleman and lady in a **curricle**, driving up the street. (c. 44, p. 229)
[...] i van veure un cavaller i una dama en un **curricle** que pujava pel carrer. (3a part, c. 2, p. 286)
3. [...] and often condescends to drive by my humble abode in her little **phaeton** and ponies. (c. 14, p. 68)
[...] i sovint es digna a passar prop del meu humil estatge amb el seu **faetó** tirat per ponis. (c. 14, p. 84)

Altres vegades substitueix el terme anglès pel nom d'un altre carruatge en català, encara que no siguin equivalents exactes, com ara *chaise and four*²⁷ per *calessell* o *calessa*,²⁸ si bé en aquest cas l'afegit de «tirada per quatre cavalls» acostia el lector del text d'arribada al significat de l'original:

24. Carruatge de quatre rodes amb capota desplegable que era símbol de riquesa i elegància, a l'interior del qual els passatgers seien els uns davant els altres. Com que a la novel·la es fa referència al «Barouche box», traduint *box* per *pescant* ja queda clar que es tracta d'un carruatge.
25. Carruatge lleuger, obert, de dues rodes i tirat per dos cavalls; només hi cabien dues persones, un passatger i el postilló, i, igual que el *barouche*, era símbol d'elegància i indicava un estatus determinat.
26. Carruatge lleuger de quatre rodes, normalment tirat per dos cavalls. Pel que fa al *faetó*, és un «cotxe de caixa rectangular amb dos seients disposats al llarg, un a cada costat» (DIEC).
27. Carruatge lleuger i tancat, de quatre rodes i tirat per quatre cavalls, d'ús familiar: hi cabien tres persones; generalment, era considerat indicatiu de riquesa. Bingley en té un a la novel·la.
28. Carruatge de dues rodes obert per davant, per a dues persones, i tirat per un cavall o dos (DIEC).

4. [...] that he came down on Monday in a **chaise and four** to see the place [...]. (c. 1, p. 9)

[...] que va venir dilluns amb una **calessa tirada per quatre cavalls** per veure l'indret [...]. (c. 1, p. 11-12)

5. [...] and they perceived a **chaise and four** driving up the lawn. (c. 56, p. 307)

[...] i van veure un **calessell** que pujava pel prat. (3a part, c. 14, p. 381)

Calelessell també és l'opció per a traduir els termes anglesos *gig*²⁹ (d'un significat més proper) i *hack chaise* (o *chaise*), que en algun cas també substitueix per *calessa* afegint-hi «de lloguer»:

6. While Sir William was with them, Mr Collins devoted his mornings to driving him out in his **gig** [...]. (c. 30, p. 156)

Durant els dies que Sir William va estar amb ells, el senyor Collins dedicava els matins a passejar-lo amb el seu **calessell** [...]. (2a part, c. 7, p. 194)

7. [...] I dare say he had heard somehow that Mrs Long does not keep a carriage, and had come to the ball in a **hack chaise**. (c. 5, p. 24)

[...] i sospito que havia sentit a dir que la senyora Long no té carruatge i que havia anat al ball amb una **calessa de lloguer**. (c. 5, p. 30)

8. [...] attracted by the sight of a **chaise**, were standing on the steps of the house, as they entered the paddock [...]. (c. 47, p. 250)

[...] atrets per la visita del **calessell** quan aquest va passar les closes, eren a les escales [...]. (v. 3, c. 5, p. 312)

Certament, tant *hack chaise* com *hackney-coach* eren carruatges de lloguer, però, mentre que el primer era per a distàncies llargues, el segon s'usava per a recorreguts curts.³⁰ Presas substitueix sempre *hackney-coach* pel terme més genèric *cotxe de lloguer*; així distingeix entre *calessa de lloguer*, per a *hack chaise*, i *cotxe de lloguer*, per a *hackney-coach*:

9. Oh! but their removing from the chaise into an **hackney coach** is such a presumption! (c. 47, p. 247)

Oh, però el fet de deixar el calessell i agafar un **cotxe de lloguer** és molt significatiu! (3a part, c. 5, p. 309)

Finalment, opta per *cotxe de posta*³¹ per a traduir el concepte de *travelling post*, que feia referència al fet de viatjar fent parada per canviar els cavalls dels carruatges a les postes:

29. Era molt similar al *curricl*, però tirat per un cavall, en lloc de dos, i no denotava l'elegància ni el nivell econòmic del *curricl*. Collins té un *gig* a la novel·la.

30. De fet, *hack*, és una abreviació de *hackney*. El fet de tenir un carruatge propi i no haver de llogar-ne un indicava una determinada posició social.

31. Vehicle, normalment un carruatge de dues o quatre rodes, que s'utilitzava en el servei de cavalleries de la posta (DIEC).

10. [...] I cannot bear the idea of two young women **travelling post** by themselves. (c. 37, p. 191)

[...] no puc suportar la idea que dues noies joves **viatgin amb un cotxe de posta** totes soles. (2a part, c. 14, p. 239)

A més dels noms de lloc, de carruatges i de jocs de cartes, a la novel·la hi apareixen altres termes o expressions que remetent a algun concepte cultural de l'època, dels quals exposem alguns exemples. Novament, Presas sovint els deixa com en l'original, en cursiva o amb majúscula inicial, si són coneguts o se'n pot deduir de què es tracta (entre d'altres, *ragout*,³² *boulanger*, *two o reel*),³³ o en fa una traducció literal (és el cas de *special licence*,³⁴ *liberty of a manor*,³⁵ *circulating library*,³⁶ Fordyce's *Sermons*,³⁷ *white soup*³⁸ o Michaelmas³⁹). En general, la informació que es perd sense una explicació addicional no és indispensable per a seguir el desenvolupament de la trama:

[...] when he found her prefer a plain dish to a **ragout**, had nothing to say to her. (c. 8, p. 38)

Quan va descobrir que ella preferia un plat senzill a un **ragoût**, ja no va tenir res a dir-li. (c. 8, p. 47)

Then, the **two** third he danced with Miss King, and the **two** fourth with Maria Lucas, and the **two** fifth with Jane again, and the **two** sixth with Lizzy, and the **Boulanger** (c. 3, p. 18)

Després ha ballat el tercer **two** amb la senyoreta King, i el quart **two** amb Maria Lucas, i el cinquè **two** novament amb Jane, i el sisè **two** amb Lizzy, i el **Boulanger**... (c. 3, p. 22)

32. La preferència del senyor Hurst per aquest guisat d'origen francès indica el seu interès pels diners i l'ostentació.
33. Pel context es pot deduir que es tracta del nom de tres balls. Presas els manté com en l'original, però escriu *boulanger* amb majúscula inicial i, *two* i *reel*, en cursiva.
34. Permís del bisbe que permetia que un casament se celebrés en la intimitat. Normalment només es donava als membres de l'aristocràcia i era símbol de prestigi.
35. La *liberty of a manor* era el dret de caçar en una propietat. Presas tradueix aquest terme de manera més o menys literal, sense fer referència a la caça.
36. Margarida Trias indica que al principi del segle XVIII «als llocs de moda, acostumava a haver-hi biblioteques que, a més de prestar llibres, ofereixen altres tipus de serveis: venen entrades per a concerts, medicaments, tabac... i porten un registre d'entrades i sortides de la gent», i que les biblioteques de préstec «feien relligar els seus propis llibres —sovint novel·les— amb paper marbrejat que es reconeixia fàcilment» i que aquest gènere de literatura tenia mala fama. Vegeu AUSTEN, Jane (2010). *Orgull i prejudici* [traducció de Margarida Trias]. Barcelona: Bambú, p. 32 i 68.
37. *Sermons to Young Women* de James Fordyce (Londres, 1766), clergue escocès famós pels seus sermons, que, entre altres coses, advertien les noies dels perills de llegir novel·les modernes.
38. Sopa que ja es menjava a la cort anglesa en l'època medieval i que era un plat sofisticat típic de festes.
39. El dia de Sant Miquel, el 29 de setembre, assenyalava el començament d'una de les quatre divisions de l'any per a algunes operacions econòmiques i agrícoles (juntament amb el dia de Nadal, el 25 de març i el 24 de juny).

Do not you feel a great inclination, miss Bennet, to seize such an opportunity of dancing a **reel**? (c. 10, p. 53)

No us sentiú inclinada, senyoreta Bennet, a aprofitar l'ocasió i ballar un **reel**? (c. 10, p. 65)

You must and shall be married by a **special licence**. (c. 59, p. 331)

[...] he de casar-vos, us casareu amb una **llicència especial**. (3a part, c. 17, p. 411)

Mr Bingley intended it likewise, and sometimes made choice of his county; but as he was now provided with a good house and **the liberty of a manor** [...]. (c. 4, p. 21)

El seu fill també tenia la mateixa intenció i de vegades s'entretenia escollint el comtat que voldria que fos seu; però, com que ja tenia una bona casa i **la llibertat que li proporcionava posseir una hisenda** [...]. (c. 4, p. 26)

[...] for every thing announced it to be from a **circulating library** [...]. (c. 14, p. 69)

[...] perquè tot denunciava que provenia d'una **biblioteca circulant** [...]. (c. 14, p. 85)

Other books were produced, and after some deliberation he chose **Fordyce's Sermons**. (c. 14, p. 69)

Li van oferir altres llibres i després d'algunes deliberacions va escollir **els sermons de Fordyce**. (c. 14, p. 86)

[...] as soon as Nicholls has made **white soup** enough [...]. (c. 11, p. 56)

[...] tan aviat com Nicholls haurà fet prou **sopa blanca** [...]. (c. 11, p. 70)

[...] that he is to take possession **before Michaelmas** [...]. (c. 1, p. 9)

[...] que vindrà a prendre'n possessió **abans de les festes de Sant Miquel** [...]. (c. 1, p. 12)

Tanmateix, la traducció literal no sempre és adequada, perquè pot canviar el sentit de l'original, com en el cas de *to come upon the town*, una frase feta que significa 'prostituir-se', però que Presas no ha substituït per una altra frase feta, sinó que ha interpretat *town* com una referència a la població de Meryton; d'altra banda, sembla que ha interpretat *ensign* segons l'ús actual de la paraula i no d'acord amb un ús obsolet per a referir-se a l'oficial de rang inferior de l'exèrcit:

To be sure it would have been more for the advantage of conversation, had Miss Lydia Bennet **come upon the town**; or, as the happiest alternative, been secluded from the world, in some distant farm house. (c. 50, p. 270)

Sens dubte hauria donat més tema per a les converses que la senyoreta Lydia Bennet **hagués tornat a Meryton** o, encara molt millor, que l'haguessin confinada del món en una granja llunyana. (3a part, c. 8, p. 336)

[...] Mr Bingley's large fortune [...] was worthless in their eyes when opposed to the **regimentals of an ensign**. (c. 7, p. 32)

[...] la gran fortuna del senyor Bingley [...] no tenia cap valor a llurs ulls comparada amb els **regiments d'una bandera**. (c. 7, p. 41)

Val a dir que de vegades no és fàcil trobar una expressió equivalent, com en aquest exemple d'una expressió col·loquial per a fer callar algú que molesta amb comentaris inapropiats i que a *Pride and Prejudice* Elizabeth empra davant la insistència de la senyoreta Lucas per a convèncer-la d'interpretar una cançó al piano. Presas en fa una traducció literal, en comptes de recórrer a una frase feta catalana amb el mateix significat, segurament per la dificultat de jugar amb la frase següent, «and I shall keep mine to swell my song»:

1. There is a fine old saying, which every body here is of course familiar with — «**Keep your breath to cool your porridge**,» — and I shall keep mine to swell my song. (c. 6, p. 29)

Hi ha una vella dita molt bonica que aquí tothom coneix: «**Guarda't l'alè per refredar-te la sopa**»; jo em guardaré el meu per donar més força a la meva cançó [...]. (c. 6, p. 36)

Altres vegades, en canvi, sí que recorre a un equivalent que recull el sentit de l'expressió anglesa en català, com en aquest exemple de *coming out*:⁴⁰

The younger girls formed hopes of **coming out** a year or two sooner than they might otherwise have done; and the boys were relieved from their apprehension of Charlotte's dying an old maid. (c. 22, p. 117)

Les noies més joves tenien esperances de **poder-se col·locar** un o dos anys abans que, altrament, no haurien fet; i els nois es veien lliures del temor que Charlotte es moriria essent una vella fadrina. (c. 22, p. 147)

Finalment, també trobem casos en què substitueix un terme per un equivalent amb un significat més ampli:⁴¹

[...] most abundantly supplied with coffee and **muffin**. (c.16, p. 76)

[...] estava amatent perquè no li faltessin ni cafè ni **pastís**. (c. 16, p. 94)

Una altra característica fonamental de l'estil de Jane Austen amb què cal ser molt curós a l'hora de traduir-ne una obra és la precisió del vocabulari, atès que, en paraules de Victòria Alsina, amb «l'aplicació constant i coherent de certs mots per denominar i avaluar determinats fets i comportaments» aconsegueix que «el

40. Es refereix a la presentació formal en societat quan s'arriba a l'edat de poder casar-se. Les filles petites d'una família no ho feien fins que les més grans eren casades per evitar competir per un marit.

41. Val a dir que actualment el TERMCAT recull el terme *muffin* com un manlleu de l'anglès i el defineix com una «magdalena elaborada amb mantega que sol incorporar ingredients addicionals, dolços o salats, originària de la pastisseria dels Estats Units d'Amèrica». Quan Eulàlia Presas va traduir *Orgull i prejudici*, el terme no era tan conegut.

lector accepti com a naturals i adopti com a propis els judicis morals de l'autora i d'alguns dels personatges».⁴² En la seva tesi doctoral,⁴³ Nieves Jiménez Carra analitza com s'han traslladat en tres traduccions al castellà de *Pride and Prejudice* un conjunt de *paraules clau* que es repeteixen al llarg de la majoria de les novel·les de Jane Austen per comprovar si hom n'ha mantingut el sentit original o si s'ha modificat la intenció de l'autora. Valent-nos de la documentació de Jiménez Carra,⁴⁴ hem observat com Presas ha traslladat algunes d'aquestes paraules, de les quals hem seleccionat les que ens han semblat més pertinents des del punt de vista de la seva traducció:

Abilities: a les novel·les de Jane Austen aquest terme sovint fa referència a facultats naturals de la persona, tot i que es poden desenvolupar amb la cultura i l'educació. Presas opta per diferents solucions segons el context, que, en general, poden fer referència a capacitats naturals, si bé *coneixements*, al tercer exemple, s'adequa més al terme que comentem a continuació (*accomplishments*). Cal remarcar que en el segon exemple ha recorregut a dos substantius per a completar el sentit del terme original:

1. [...] Mr Darcy can please where he chuses. He does not want **abilities**. (c. 16, p. 81)
[...] el senyor Darcy pot plaure quan vol. No manca pas d'**aptituds**. (c. 16, p. 101)

2. [Mr Bingley descriu Lady Catherine:] “[...] I rather believe she derives part of her **abilities** from her rank and fortune [...]. (c. 16, p. 82)
[...] jo més aviat crec les seves **aptituds** i el seu **talent** provenen en part del seu rang i de la seva fortuna [...]. (c. 16, p. 103).

3. She rated his **abilities** much higher than any of the others [...]. (c. 22, p. 118)
Els seus **coneixements**, comparats amb els de les germanes, eren molt més extensos [...]. (c. 22, p. 149)

4. She had always seen it with pain; but respecting his **abilities**, and grateful for his affectionate treatment of herself, she endeavoured to forget what she could not overlook [...]. (c. 42, p. 212)
[...] i sempre ho havia vist amb tristesa. Però, com que respectava les seves bones **qualitats** i li agraïa el tracte afectuós que tenia amb ella, s'esforçava a oblidar allò que no li podia passar per alt [...]. (2a part, c. 19, p. 266)

42. ALSINA, Victòria (2008). *Llengua i estilística en la narrativa de Jane Austen. Les traduccions al català*. Op. cit., p. 88.

43. JIMÉNEZ CARRA, María Nieves (2007). *Análisis y estudio comparativo de tres traducciones españolas de Pride and Prejudice*. Màlaga: Universitat de Màlaga. [Tesi doctoral]

44. Jiménez Carra recull les definicions ofertes per diferents diccionaris dels termes que són objecte d'estudi en la seva tesi, com també comentaris de diversos estudiosos de Jane Austen i d'editors de les seves obres. Entre d'altres, *A Dictionary of the English Language*, de S. Johnson; *The Language of Jane Austen*, de N. Page; *Jane Austen's English*, de K.C. Phillips; «Dr. Johnson and Jane Austen», de R. Scholes; *The Annotated Pride and Prejudice*, de D.M. Shapard, o *The Language of Jane Austen. A Study of Some Aspects of her Vocabulary*, de M. Stokes. No citarem les definicions i els comentaris referents a cada terme per no allargar-nos.

Accomplishments: al contrari d'*abilities*, a les obres de Jane Austen aquesta paraula engloba una sèrie d'habilitats adquirides, amb què es podien completar o perfeccionar les característiques naturals de la persona (per exemple, tocar el piano, dibuixar, recitar, tenir traça per a escriure cartes, etc.). *Coneixements*, *saber coses* o *instrucció* són algunes de les traduccions de Presas. Observem, però, que en el primer exemple *saber coses* expressa la mateixa idea que *coneixements* per a dues paraules diferents, *knowledge* i *accomplishments*:

1. [...] Mary [...] worked hard for knowledge and **accomplishments** [...]. (c. 6, p. 29)

[...] Mary [...] estudiava molt per tal d'adquirir coneixements i **saber coses** [...]. (c. 6, p. 36)

2. «Your list of the common extent of **accomplishments**,» said Darcy, «has too much truth». (c. 8, p. 41)

—La teva llista de les **habilitats** que són més corrents té molt de veritat —va dir Darcy—. (c. 8, p. 51-52)

3. She is unfortunately of a sickly constitution, which has prevented her making that **progress in many accomplishments** [...]. (c. 14, p. 68)

Malauradament, és de constitució malaltissa, cosa que ha estat un obstacle al seu **progrés en molts coneixements** [...]. (c. 14, p. 84)

4. I really do not think Georgiana Darcy has her equal for beauty, elegance, and **accomplishments** [...]. (c. 21, p. 113)

Crec, sense cap mena de dubte, que no hi ha cap dona que pugui comparar-se amb Georgiana Darcy pel que fa a bellesa, elegància i **instrucció** [...]. (c. 21, p. 141)

5. Mary was the only daughter who remained at home; and she was necessarily drawn from the pursuit of **accomplishments** by Mrs Bennet's being quite unable to sit alone. (c. 61, p. 337)

Mary era l'única filla que romania a casa dels seus pares, i ara no podia dedicar-se a la recerca de nous **coneixements**, perquè la seva mare era incapaç de restar sola. (3a part, c. 19, p. 419)

Mind és una paraula que ha patit un canvi semàntic al llarg del temps, tal com remarca Jiménez Carra, que observa que per a Jane Austen equivalia a un conjunt de qualitats de la persona, tant facultats intel·lectuals com altres de més relacionades amb la consciència, els sentiments i els actes. La varietat de significats que pot adquirir segons el context en què es troba fan que ofereixi diferents possibilitats de traducció. Els exemples següents il·lustren algunes de les tries de Presas: al primer, es refereix directament a la persona, mentre que al segon i al tercer usa dos conceptes diferents, *maneres de pensar* i *sentiments*, i al darrer sintetitza *mind improved* en un adjectiu, *instruïda*.

1. **Her mind** was less difficult to develope. (c. 1, p. 11)

Ella era molt més fàcil d'entendre. (c. 1, p. 13)

2. «Both,» replied Elizabeth archly; «for I have always seen a great similarity in the turn of our **minds**.» (c. 18, p. 90)

—Els sentiments de tots dos —va replicar Elizabeth, divertida—, perquè sempre he trobat una gran similitud en les nostres **maneres de pensar**. (c. 18, p. 112)

3. I think it would not be very likely to promote sisterly affection or delicacy of **mind**. (c. 29, p. 154)

[...] no crec que aquesta fos la millor manera de promoure l'afecte fraternal i la delicadesa de **sentiments**. (2a part, c. 6, p. 192)

4. Her understanding excellent, her **mind** improved, and her manners captivating. (c. 33, p. 171)

Intel·ligent, **instruïda** i amb un temperament que captiva tothom. (2a part, c. 10, p. 213)

Understanding: d'una banda, feia referència a la capacitat natural que avui dia s'atribueix a la paraula *intelligence* (als dos primers exemples Presas recull aquest sentit amb l'adjectiu *intel·ligent*); en canvi, segons el context, podia adquirir més aviat el significat de *good judgement*, com ara al tercer exemple, en què Presas usa *criteri*; i en altres casos, podia tenir el significat d'*agreement*, que encara conserva avui dia, com en el darrer exemple, que Presas efectivament interpreta en aquest sentit:

1. Her father captivated by youth and beauty, and that appearance of good humour, which youth and beauty generally give, had married a woman whose weak **understanding** and illiberal **mind**, had very early in their marriage put an end to all real affection for her. (c. 42, p. 212)

El seu pare, captivat per la joventut i la bellesa i per l'aparença d'un bon caràcter, que la bellesa i la joventut generalment donen, s'havia casat amb una dona poc **intel·ligent** i de **mires** estretes, qualitats que molt poc temps després del seu matrimoni havien posat fi a l'afecte que sentia per ella. (2a part, c. 19, p. 265)

2. Her **understanding** excellent, her mind improved, and her manners captivating. (c. 33, p. 171)

Intel·ligent, instruïda i amb un temperament que captiva tothom. (2a part, c. 10, p. 213)

3. First, that you will allow me the free use of my **understanding** on the present occasion; [...]. (c. 20, p. 107-108)

[...] primera, que, en aquesta ocasió, em permetràs que jo decideixi segons el meu propi **criteri** [...]. (c. 20, p. 134)

4. She soon learnt that they were indebted for their present good **understanding** to the efforts of his aunt [...]. (c. 58, p. 320)

Elizabeth va assabentar-se aleshores que, llur **entesa** d'ara, la devien als esforços de la tia d'ell [...]. (3a part, c. 16, p. 398)

Intelligence: el significat més corrent d'aquesta paraula en temps de Jane Austen era el d'*information* o *news* (que també és una de les accepcions d'*intel·*

ligència en català), que és el que Presas recull en els dos exemples de sota, mentre que el significat més habitual avui dia normalment s'expressava amb paraules com ara *genius*:

1. She had obtained **private intelligence** that Mr Darcy did not wish for cards; and Mr Hurst soon found even his open petition rejected. (c. 11, p. 55)

La senyoreta Bingley havia sabut, per una **informació privada**, que al senyor Darcy no li agradaven les cartes, i així, fins i tot una petició directa del senyor Hurst fou rebutjada. (c. 11, p. 69)

2. My aunt's **intelligence** had given me hope, and I was determined at once to know every thing. (c. 60, p. 334)

El **relat** de la meua tia m'havia fet concebre alguna esperança, i jo estava decidit a saber d'una vegada què pensaves. (3a part, c. 18, p. 414)

A l'exemple següent, en canvi, Presas interpreta la paraula segons l'accepció que equival a *understanding* (en el sentit d'*agreement*), i opta erròniament per *entesa*, quan en aquest fragment *intelligence* es refereix, com en els exemples anteriors, a *news, information*, tal com indica la presència del verb *to gain*:

3. She wanted to hear of him, when there seemed the least chance of gaining **intelligence**. (c. 50, p. 272)

[...] ara que semblava no haver-hi la més petita probabilitat d'una **entesa**, desitjava tenir noves d'ell [...]. (3a part, c. 8, p. 337-338)

Judgment, per als contemporanis de Jane Austen, era sinònim de *sense*. Presas majoritàriament tradueix *judgment* per la paraula més semblant en la forma, *judici(s)*, com en alguns dels exemples següents, la qual és una opció acceptable, si bé podria haver recorregut a altres equivalents com ara *criteri* o *opinió*; de fet, en algun cas opta per aquesta paraula o recorre a l'estratègia de prendre la part pel tot i substituir *judgment* per la persona, com en els exemples 2 i 6.

1. My dear Miss Elizabeth, I have the highest opinion in the world of your excellent **judgment** in all matters within the scope of your understanding [...]. (c. 18, p. 95)

Estimada senyoreta Elizabeth, tinc la millor opinió del món del vostre excel·lent **judici** en totes les matèries dintre el camp del vostre enteniment [...]. (c. 18, p. 118)

2. His sense of her inferiority —of its being a degradation— of the family obstacles which **judgment** had always opposed to inclination [...]. (c. 34, p. 173)

[...] la consciència que tenia de la inferioritat d'ella..., que aquest enllaç representaria una degradació..., l'obstacle de la família, **que** sempre s'havia oposat als matrimonis per amor [...]. (2a part, c. 11, p. 215)

3. On the strength of Darcy's regard Bingley had the firmest reliance, and of his **judgment** the highest opinion. (c. 4, p. 22)

Bingley tenia la més absoluta confiança en la solidesa de l'afecte de Darcy i la més alta opinió dels seus **judicis**. (c. 4, p. 26)

4. I only fear that the sort of cautiousness, to which you, I imagine, have been alluding, is merely adopted on his visits to his aunt, of whose **good opinion** and **judgment** he stands much in awe. (c. 41, p. 211)

Només temo que la mena de cautela a la qual vós, m'imagino, heu al·ludit, l'adopta només quan visita la seva tia, perquè tem molt la seva **opinió**. (2a part, c. 18, p. 264)

5. My dearest Lizzy, will, I am sure, be incapable of triumphing in her better **judgment**, at my expence, when I confess myself to have been entirely deceived in Miss Bingley's regard for me. (c. 26, p. 138)

Estimadíssima Lizzy: Malgrat que he hagut d'aconseguir-ho a costa meua, estic certa que ja no podré tenir d'ella, mai més, una bona **opinió**; confesso que, pel que fa a l'interès de la senyoreta Bingley per mi, he viscut del tot enganyada. (2a part, c. 3, p. 173)

6. [...] delivering her opinion on every subject in so decisive a manner as proved that she was not used to have her **judgment** controverted. (c. 29, p. 151-152)

Donava el seu parer sobre tot d'una manera tan categòrica, que amb això demostrava que no estava pas feta perquè **li portessin** la contra. (2a part, c. 6, p. 189)

Cal remarcar que al primer i al quart exemple en l'original hi apareixen dos substantius de significat semblant, *opinion* i *judgment*, i mentre que el primer cop Presas ha emprat les paraules catalanes més semblants als termes anglesos (*opinió* i *judicis*), al quart exemple hi ha evitat repetir dos conceptes similars i els ha sintetitzat en un de sol.

Genius es referia normalment en l'època de Jane Austen a la naturalesa característica d'una persona, a una capacitat o una inclinació natural o a una facultat mental (encara que també es podia usar amb el significat de l'actual *genius*). De fet, en les obres de Jane Austen es pot trobar amb diversos significats, com ara en els dos exemples següents, que Presas no tradueix per *geni*, sinó per paraules més adequades al context, com ara *capacitat* i *enginy*:

1. Mary had neither **genius** nor taste; and though vanity had given her application, it had given her likewise a pedantic air and conceited manner, which would have injured a higher degree of excellence than she had reached. (c. 6, p. 29)

Mary no posseïa ni **capacitat** ni gust, i, malgrat que la seva vanitat la feia ser aplicada, també li havia donat un aire pedant i de presumpció capaç de perjudicar-la encara que el seu grau d'excel·lència hagués estat més alt que el que havia aconseguit. (c. 6, p. 36)

2. It is such a spur to one's **genius**, such an opening for wit to have a dislike of that kind. (c. 40, p. 202)

Una aversió com la que jo sentia esperona tant l'**enginy** i és un camp tan propici a l'agudesia! (2a part, c. 17, p. 254)

Character, segons que explica Jiménez Carra, a l'època de Jane Austen es trobava en un estat de transició i tant s'emprava per a definir la *imatge* que la per-

sona dona als altres com amb un significat més proper a l'actual. A *Pride and Prejudice* la paraula apareix en tots dos usos i és aplicada a personatges molt diversos, de manera que pot ser interpretada de manera diferent segons el context i no es pot substituir per un únic equivalent.

Referint-se a la percepció de la persona des d'una òptica exterior, amb un sentit semblant al de *reputació*, en trobem diferents exemples, sovint com a part d'una expressió: *re-establish a character*, per a la qual Presas recorre a *rehabilitar-se*; *of character*, que tradueix per «amb una mica de seny» (quan, segons alguns estudiosos de l'obra de Jane Austen, s'acostaria més al significat de *decent* o *respectable*); *by character* (una expressió ara obsoleta, equivalent a '*by repute*'), que sí que interpreta en el sentit de *bona reputació*; i *giving a character*, que tradueix de manera força literal, en comptes de substituir-la per una expressió similar en català amb el significat de 'donar referències', la qual cosa fa que es perdi en part la intenció irònica que segons Jiménez Carra té a l'original el comentari de la senyora Gardiner sobre la lloança que la serventa fa del seu amo:

1. [...] and whose **character** she had no reason to question. (c. 36, p. 187)
[...] i no tenia cap motiu per dubtar de la seva **integritat**. (2a part, c. 13, p. 233)
2. He is now perhaps sorry for what he has done, and anxious to re-establish a **character**. (c. 40, p. 203)
Potser ara li sap greu el que ha fet i desitja **rehabilitar-se**. (2a part, c. 17, p. 255)
3. [...] as to make it impossible for any young woman of **character**, to love or confide in him. (c. 52, p. 280)
[...] cosa que hauria evitat que cap noia amb una mica de **seny** pogués estimar-lo o confiar-hi. (3a part, c. 10, p. 349)
4. Mrs Gardiner had seen Pemberley, and known the late Mr Darcy **by character** perfectly well. (c. 25, p. 134)
La senyora Gardiner havia vist Pemberley i conegut el darrer senyor Darcy molt bé, **per la seva bona reputació**. (2a part, c. 2, p. 168)
5. But to be sure, the good lady who shewed us the house, did **give** him a most flaming **character**! (c. 43, p. 228)
Però la bona senyora que ens ha ensenyat la casa l'ha **dotat** amb un **caràcter** tan interessant! (3a part, c. 1, p. 284)

D'altra banda, amb un ús més acostat a l'actual, que en aquella època era encara emergent, per a referir-se als trets dominants en la fisonomia moral d'una persona, trobem els exemples següents, en què, a més de les opcions de *caràcter* o *manera de ser*, Presas novament canviar el substantiu anglès i es refereix directament a la persona:

6. His **character** is thereby complete. (c. 4, p. 20)
Per això és **una persona** tan completa. (c. 4, p. 24)

7. This is not quite enough to make her understand his **character**. (c. 6, p. 27)
Tot això no és pas suficient per fer-li conèixer el seu **caràcter**. (c. 6, p. 34)

8. «I might as well enquire,» replied she, «why with so evident a design of offending and insulting me, you chose to tell me that you liked me against your will, against your reason, and even against your **character**?» [...] (c. 34, p. 174)

—També jo podria preguntar —va replicar ella—: per què amb el propòsit evident d’ofendre’m i d’insultar-me heu volgut dir-me que jo us agradava contra la vostra voluntat, contra la vostra raó i fins i tot contra la vostra **manera de ser**? (2a part, c. 11, p. 217)

9. [...] for there proved to have been a prior acquaintance between him and Mrs Younge, in whose **character** we were most unhappily deceived; [...] (c. 35, p. 183)

[...] ja que allí es va descobrir que ell i la senyoreta Younge, respecte de **la qual** anàvem ben enganyats, eren antics coneguts; [...] (2a part, c. 12, p. 228)

10. When *my* eyes were opened to his real **character**. (c. 46, p. 244)

Quan se’m van obrir els ulls i vaig veure **com realment era Wickham** [...]. (3a part, c. 4, p. 304)

11. Does he know his real **character**? (c. 47, p. 254)

Sap **com és**, realment? (3a part, c. 5, p. 316)

Temper: encara que actualment s’usa com a sinònim de *mal geni*, *irritabilitat* o *molt de geni*, a l’època de Jane Austen tenia més matisos i l’ús més habitual a *Pride and Prejudice* és com a sinònim de *temperament*, *naturalesa* o *caràcter*:

1. Bingley was endeared to Darcy by the easiness, openness, ductility of his **temper**, though no disposition could offer a greater contrast to his own, and though with his own he never appeared dissatisfied. (c. 4, p. 21-22)

Bingley es feia estimar per Darcy per la manera senzilla, franca i dòcil del seu **temperament**, malgrat que cap **caràcter** no podia oferir un contrast més gran amb el del seu amic i malgrat, també, que, de la seva pròpia manera de ser, Darcy n’estava bastant satisfet. (c. 4, p. 26)

2. She was a woman of mean understanding, little information, and uncertain **temper**. (c. 1, p. 11)

Era una dona poc intel·ligent, d’escassos coneixements i **caràcter** inestable. (c. 1, p. 13-14)

3. So near a vicinity to her mother and Meryton relations was not desirable even to *his* easy **temper**, or *her* affectionate heart. (c. 61, p. 337)

La proximitat de la seva mare i dels seus parents de Meryton no era agradable ni per a ella, que tenia un **caràcter** tan fàcil i era tan afectuosa.⁴⁵ (3a part, c. 19, p. 418)

45. Cal remarcar que en aquest exemple hi ha un error en el fet d’atribuir-li a ella un «caràcter tan fàcil» quan en l’original es refereix a ell.

Sense ja s'usava a l'època de Jane Austen com avui dia per a referir-se a una qualitat relacionada amb el sentit comú i el control dels sentiments irracionals, encara que també tenia altres sentits, com el que encara conserva d'*awareness*. Apareix nombroses vegades a la novel·la amb una gran varietat d'interpretacions segons el context; en els exemples següents, en què té el significat de *good sense* o *common sense*, Presas usa adjectius com ara *sensata* o *entenimentada* o el substantiu *sensatesa*:

1. With your **good sense**, to be so honestly blind to the follies and nonsense of others! (c. 4, p. 20)

Tu que ets tan **sensata**, ets honradament cega per a les follies i ximpleries dels altres! (c. 4, p. 25)

2. My dear Mr Bennet, you must not expect such girls to have the **sense** of their father and mother. (c. 7, p. 33)

Estimat senyor Bennet, no pots esperar que aquestes noietes siguin tan **entenimentades** com ho són els seus pares. (c. 7, p. 42)

3. It only shews her being deficient in something herself — **sense** or feeling. (c. 27, p. 143)

Això només demostra que, a aquesta noia, li manca quelcom... **sensatesa** o sensibilitat. (2a part, c. 4, p. 179)

4. The evening conversation, when they were all assembled, had lost much of its animation, and almost all its **sense**, by the absence of Jane and Elizabeth. (c. 12, p. 61)

Les tardes, quan estaven tots reunits, havien perdut gran part de la seva animació i gairebé tot el **sentit**, si hi mancaven Jane i Elizabeth.⁴⁶ (c. 12, p. 76)

Amb un significat relacionat amb la percepció per mitjà dels sentits, hi ha exemples com els dos següents, en un dels quals Presas converteix el substantiu *sense* en el verb *sentir*, i, en l'altre, condensa l'expressió *sense of shame* en el substantiu *vergonya*:

5. Mr Darcy's shameful boast of what misery he had been able to inflict, gave her a keener **sense** of her sister's sufferings. (c. 34, p. 172)

La vergonyosa flatuïtat del senyor Darcy, que el feia vanagloriar de l'afflicció que havia estat capaç d'infligir, li feia **sentir** amb més agudesia el sofriment de la seva germana. (2a part, c. 11, p. 214)

6. She was more alive to the disgrace, which the want of new clothes must reflect on her daughter's nuptials, than to any **sense** of shame at her eloping and living with Wickham, a fortnight before they took place. (c. 50, p. 271)

Era més sensible al deshonor que la manca de vestits podia fer recaure sobre les núpcies de la seva filla que a la **vergonya** que aquesta hagués estat raptada i que hagués viscut amb Wickham durant quinze dies sense haver-se casat encara. (3a part, c. 8, p. 337)

46. Segons Jiménez Carra, Jane Austen pretenia expressar irònicament que, sense les dues germanes grans, les converses de la resta de la família Bennet mancaven de sensatesa. En canvi, l'elecció de *sentit* dona entenent que, sense Jane i Elizabeth, les converses no tenien raó de ser.

Sensible és un adjectiu que Jiménez Carra adverteix que pot comportar problemes de comprensió, atès que a la darrera meitat del segle XVIII podia adoptar significats diferents relacionats tant amb el concepte de *sense* com amb el de *sensibility*, malgrat que avui dia es consideri com un fals amic en aquest darrer sentit. Jane Austen sovint l'usa en les accepcions d'*aware*, *conscious*, d'una banda, i de *reasonable*, *judicious*, de l'altra; en aquest cas, Presas generalment el tradueix per *sensat/a*. Alguns exemples de *Pride and Prejudice* són:

1. I am very **sensible**, madam, of the hardship to my fair cousins [...]. (c. 13, p. 65)

Sóc molt **conscient**, senyora, de la injustícia que es comet contra les meves boniques cosines [...]. (c. 13, p. 81)

2. Had his own happiness, however, been the only sacrifice, he might have been allowed to sport with it in what ever manner he thought best; but her sister's was involved in it, as she thought he must be **sensible** himself. (c. 24, p. 126)

Malgrat això, si l'única cosa sacrificada fos la felicitat d'ell, es podria permetre de jugar-hi com millor li semblés, però hi estava implicada la de la seva germana, i Elizabeth creia que, d'això, ell n'havia de ser **conscient**. (2a part, c. 1, p. 158)

3. There was now an interest, however, in believing the housekeeper; and they soon became **sensible**, that the authority of a servant who had known him since he was four years old [...] was not to be hastily rejected. (c. 44, p. 233)

Ara estaven interessats a creure la senyora Reynolds, i aviat **van admetre** que l'autoritat d'una serventa que l'havia conegut d'ençà que ell tenia quatre anys [...] no podia rebutjar-se a la lleugera. (3a part, c. 2, p. 291)

4. Mary wished to say something very **sensible**, but knew not how. (c. 2, p. 13)

Mary desitjava dir quelcom molt **sensat**, però no sabia com fer-ho. (c. 2, p. 16)

5. «He is just what a young man ought to be,» said she, «**sensible**, good humoured, lively; [...]». (c. 4, p. 20)

—És tal com ha de ser un home jove —va dir—, **sensat**, alegre, animat; [...]». (c. 4, p. 24)

En altres casos, Presas interpreta *sensible* més en consonància amb *sensibilitat* i opta per opcions com ara *cultivat/ada*, *mancat/ada de finor*, *delicat/ada*, *fi/ fina*, o de *sensibilitat*.⁴⁷

6. Can he be a **sensible** man, sir? (c. 13, p. 64)

Pot ser un home **de sensibilitat**, senyor? (c. 13, p. 80)

7. Mr Collins was not a **sensible** man, and the deficiency of nature had been but little assisted by education or society [...]. (c. 15, p. 70)

El senyor Collins era un home **mancat de finor** i la deficiència de la seva naturalesa poc ajut havia rebut de l'educació o de la societat [...]. (c. 15, p. 87)

47. Margarida Trias, en la majoria d'aquests exemples, interpreta *sensible* en el sentit d' 'intel·ligent'.

8. Mr Gardiner was a **sensible**, gentlemanlike man, greatly superior to his sister as well by nature as education. (c. 25, p. 131)

El senyor Gardiner era un home **cultivat** i tot un cavaller i molt superior a la seva germana, tant per naturalesa com per educació. (2a part, c. 2, p. 164)

9. Mr Collins to be sure was neither **sensible** nor agreeable [...]. (c. 22, p. 117)

[...] el senyor Collins no era, indubtablement, un home **delicat** ni agradable [...]. (c. 22, p. 147)

10. Lady Catherine is a very respectable, **sensible** woman indeed [...]. (c. 28, p. 147)

Lady Catherine és una dona molt **finca** i respectable, naturalment [...]. (2a part, c. 5, p. 184)

Genteel és una altra paraula que Jiménez Carra remarca que pot comportar males interpretacions a causa de la freqüència amb què l'empra Jane Austen i de la notable modificació semàntica que ha experimentat, atès que en la seva època, a més d'implicar la pertinença a una classe social determinada, s'usava per a descriure unes maneres delicades, gràcia, cortesia, afectuositat... En l'anglès actual, no s'usa gaire en aquest sentit, si no és en la llengua literària, i s'associa amb una certa afectació. A *Pride and Prejudice*, hi ha diferents exemples de *genteel* per als quals Presas usa majoritàriament *gentil*, que avui dia en català tampoc no s'usa gaire en la llengua parlada:

1. [...] so **genteel** and so easy! (c. 9, p. 46)

[...] tan **gentil** i tan senzill! (c. 9, p. 57)

2. [Elizabeth] was a very **genteel**, pretty kind of girl. (c. 29, p. 152)

[...] una noia molt **gentil** i molt bonica. (2a part, c. 6, p. 190)

3. It was first broken by Mrs Annesley, a **genteel**, agreeable-looking woman [...]. (c. 45, p. 235)

La primera a parlar va ser la senyora Annesley, una dona **gentil**, d'aspecte agradable [...]. (3a part, c. 3, p. 294)

Presas també recorre sovint a *gentil* per a *gentle*, que en temps de Jane Austen podia tenir diversos significats, si bé de vegades empra altres adjectius, com ara *discret*, al primer exemple:

1. Mr Wickham began to speak on more general topics, Meryton, the neighbourhood, the society, appearing highly pleased with all that he had yet seen, and speaking of the latter especially, with **gentle** but very intelligible gallantry. (c. 16, p. 78)

El senyor Wickham va començar a parlar de tòpics més generals: de Meryton, la rodalia, la societat, mostrant-se molt complagut amb tot allò que havia vist fins aleshores i insistint en l'aspecte de les coneixences amb una galanteria **discreta** però molt entenedora. (c. 16, p. 97)

2. Such were the **gentle** murmurs of Mrs Bennet, and they gave way only to the greater distress of Mr Bingley's continued absence. (c. 23, p. 123)

Aquests eren els **gentils** comentaris que remugava la senyora Bennet i que només cedien davant l'infortuni més gran de la prolongada absència del senyor Bingley. (c. 23, p. 154)

3. [...] and in the clamorous happiness of Lydia herself in bidding farewell, the more **gentle** adieus of her sisters were uttered without being heard. (c. 41, p. 211)

Enmig de la baladrera alegria de Lydia acomiadant-se de tots ells, els adéus més **gentils** de les seves germanes no van poder sentir-se. (2a part, c. 18, p. 264)

Som conscients que hem ofert només una mostra del tractament que ha tingut una part del lèxic característic de les novel·les de Jane Austen i que mancava aprofundir-ne l'anàlisi més, com també la d'altres trets del seu estil, per a poder valorar la tasca de Presas amb més exactitud i arribar a conclusions satisfactòries. Un estudi en profunditat superaria els límits establerts per a aquest article, en què preteníem fer una aproximació a la traducció d'*Orgull i prejudici* centrant-nos en alguns aspectes determinats. En conclusió, observem que, mentre que Presas adapta el tractament personal als usos tradicionals de la llengua d'arribada, tendeix a triar formes més *fidels* a l'original quan es tracta de títols de cortesia o d'apel·lacions; semblantment, sovint manté els referents culturals en anglès o en fa una traducció literal, com en el cas d'expressions o frases fetes, si bé també recorre, amb menys freqüència, a altres estratègies, com ara a la substitució per una paraula o a una expressió de sentit equivalent o per un terme amb un significat més ampli. Finalment, en general, Presas interpreta el significat d'algunes *paraules clau* de les obres de Jane Austen tenint en compte el context i les possibles modificacions que han experimentat amb el pas del temps, llevat d'algun error puntual i d'alguns casos en què usa la paraula més acostada gràficament a l'original.

Referències bibliogràfiques

- ALSINA, Victòria (1997). «Les traduccions de Jane Austen al català i al castellà. La formalitat en les relacions personals». A: GONZÁLEZ, S.; LAFARGA, F. (ed.). *Traducció i literatura*. Vic: Eumo, p. 185-193.
- (2005). «Jordi Arbonès. Les traduccions de Jane Austen». *Quaderns. Revista de Traducció*, 12, p. 47-58.
- (2008). «Les traduccions de Jane Austen al català i al castellà. La formalitat en les relacions personals». *1611*, 2.
- (2008). *Llengua i estilística en la narrativa de Jane Austen. Les traduccions al català*. Vic: Eumo.
- (2011). «Presas i Plana, Eulàlia». A: BACARDÍ, Montserrat; GODAYOL, Pilar (dir.). *Diccionari de la traducció catalana*. Vic: Eumo, p. 429.
- AUSTEN, Jane (1985). *Orgull i prejudici*. Traducció d'Eulàlia Presas. Barcelona: Proa.
- *Orgull i prejudici* (2010). Traducció de Margarida Trias. Barcelona: Bambú.
- *Pride and prejudice* [BAIN, Richard; BAXTER, Judith (ed.)] (1996). Cambridge: Cambridge University Press.

- *Pride and prejudice* [GRAY, Donald (ed.)] (2001). Nova York: Norton.
- *Pride and prejudice* [KINSLEY, James (ed.)] [introducció i notes de Fiona Stafford] (2004). Oxford: Oxford University Press.
- BACARDÍ, Montserrat; GODAYOL, Pilar (dir.) (2011). *Diccionari de la traducció catalana*. Vic: Eumo.
- GODAYOL, Pilar; BACARDÍ, Montserrat (2008). «Traductores: de les disculpes a les afirmacions». *Literatures*, 6, p. 45-66.
- JIMÉNEZ CARRA, María Nieves (2007). *Análisis y estudio comparativo de tres traducciones españolas de Pride and Prejudice*. Tesi doctoral. Màlaga: Universitat de Màlaga.
- (2007). *L'edició a Catalunya. El segle xx: els darrers trenta anys*. Barcelona: Gremi d'Editors de Catalunya.
- (2008). *La traducción del lenguaje de Jane Austen*. Màlaga: Universitat de Màlaga.
- LLANAS, Manuel (2006). *L'edició a Catalunya. El segle xx (1939-1975)*. Barcelona: Gremi d'Editors de Catalunya.
- LLANAS, Manuel; PINYOL, Ramon (ed.) (2003). *Proa 1928-2003: 75 anys. A tot vent*. Barcelona: Proa.
- OWEN, David (2010). «Epíleg. El meu fill estimat». A: AUSTEN, Jane. *Orgull i prejudici*. Barcelona: Bambú, p. 353-367.